

Становище

за гл. ас. д-р Маргарита Димитрова Руски-Вандова
за присъждане на научното звание „доцент“

по конкурс за доцент по професионално направление 2.1. Филология (прагматика на френския език), обявен от СУ „Св. Климент Охридски“, публикуван в ДВ, бр. 9 от 02.02.2016 г.

Становището дава: доц. д-р Мишел Димов Ников

Маргарита Руски е завършила магистърска степен по специалността „Френска филология“ в СУ „Св. Климент Охридски“, Докторантска школа в Университет Париж 13, Франция, и е защитила докторска дисертация на тема: « Les marqueurs lexicaux de modalités déontiques dans les textes du droit communautaire » в този университет през 2004 година. Тя е главен асистент към катедра „Романистика“ на СУ „Св. Климент Охридски“ и води практически и теоретични курсове в бакалавърски и магистърски програми (лексикология, анализ на дискурса, превод на юридически текстове, специализирана юридическа терминология). Специализирала е в Колеж на Европа в Брюж, Белгия, Университета в Лимерик, Ирландия, Института за превод и международни отношения в Страсбург, Франция. Има 33 публикации в български и чуждестранни научни издания. Участвала е с доклади на 6 международни научни конференции. Участвала е в 4 международни проекта по PHARE и TEMPUS. Маргарита Руски участва в конкурса за доцент с един монографичен труд и 9 статии. Справката от Университетска библиотека удостоверява наличие на 10 броя библиографски цитирания в Google Scholar и 14 индексирания в KVK, World Cat, CEEOL и 14 индексирания в Национална библиография на Република България. Авторската справка отразява правилно приносите в трудовете, представени за конкурса. Представените статии са тясно свързани с темата на монографичния труд и отразяват постепенното узряване на неговото съдържание. Затова си позволявам да се спра по-подробно именно на този труд.

Известно е, че специализираните текстове, обслужващи потребностите на различните професии, се отличават не само със специализираната си терминология, но и с преобладаваща употреба на определени граматически конструкции. Те са в известен смисъл маркер на стила в дадената професия, който специалистите ревниво спазват; правилната им употреба е част от компетенцията на всеки специалист. Но употребата на тези стилови особености не е самоцел и не се е наложила случайно – тя е подчинена на императиви от прагматическо естество: да се упражни определено въздействие върху читателя, респективно слушателя и да се съдейства по този начин за изпълнение на целите, които текстът преследва. Особено важна е тази функция в професиите, в които основна задача на текста е да се докаже, да се внуши дадена истина, както и уважение към законодателната уредба чрез въздействие както със силата на логиката, така и с тази на емоцията върху дадена аудитория. А една от тези професии е тази на съдията.

Маргарита Руски е избрала много сполучливо да анализира стила на юридическите текстове и по-специално – този на текстовете, създавани в Съда на Европейските общности. Тя изследва собствено лингвистическите и прагматическите аспекти на пасива в съдебни текстове, разглеждайки тази граматическа категория като стилна особеност, предназначена за упражни определено въздействие в рамките на съдебната процедура. Това налага да се потърси връзката между лингвистическите и прагматическите аспекти, позволяваща да се осъществи това въздействие. В този контекст, отбелязва авторката, пасивните конструкции са подходящи с възможността си,

от една страна, да изразяват резултативност, а от друга страна, да отредят на съдията (автор на текста) втори план, извеждайки на първи план авторитета на нормата, на закона, в името на който се вземат решенията. При това, авторката проследява сходствата и разликите в начина, по който езиковите средства във френски и български език изпълняват тази задача.

В духа на най-добрите лингвистични практики, авторката преглежда множество съвременни теоретични трудове, което ѝ позволява да анализира „...пасивните конструкции на френски език и техните еквиваленти на български език на три равнища – прагматично, семантично и синтактично“. Прегледът на богата лингвистична и правна литература ѝ позволява да изясни съдържанието на понятия като залог и диатеза, въпроса за отношението между език и право, за социалната същност и за основни понятия в правото като правна норма, авторитет, отношенията между авторитет (от една страна) и власт, човек, йерархия, признание, легитимност и сила (от друга страна), въпроса за правото в модела на комуникацията, въпроса за юридическия език като обект на изследване, статуса на юридическия дискурс и типовете юридически дискурс. Особено значение в рамките на труда придобива понятието „авторитет“, разглеждан като „...хипероним, обединяващ власт, сила, воля, влияние“ (стр. 54).

Задълбоченият преглед на литературата позволява на авторката да определи основните положения на своята изследователска методология. Изборът ѝ се спира на функционалния подход, позволяващ „...изучаването на синтактичните, семантичните и дискурсивни параметри, подчинени на основната комуникативна функция“ (стр. 55). И в този случай е направен подробен преглед на трудовете по функционално-дискурсивна граматика, обоснована е целесъобразността от обръщане на посоката на анализ обратно: „прагматика > семантика > морфосинтаксис“ (стр. 64), дефинирано е понятието „дискурс“, определени са принципите за изграждане на работния корпус с оглед осигуряване на обективност на изследването.

В 4 глава са е разгледана пасивната диатеза на прагматично (интерперсонално) равнище, основните понятия в прагматиката, прагматическите функции на пасивните конструкции са разгледани подробно. Изводът е, че както във френски, така и в български език, „...пасивът е основно средство за запазване на кохерентността на текста, я тя от своя страна е от изключително значение за юридическия текст и в частност, за съдебното решение“ (стр. 128).

В 5 глава, пасивната диатеза е разгледана на семантично (репрезентативно) равнище. И тук, семантичните особености на пасивните конструкции са разгледани подробно, включително тези на възвратния пасив и по-специално – формите му в юридическия текст, съпоставени са причастните и възвратните пасивни конструкции, разгледани са перифрастичните възвратни конструкции във френски език, семантичните особености на безличните пасивни конструкции, ролята на модалните глаголи, експлицитната модалност и имплицитната модалност. Изводът е, че анализът на рефлексивните конструкции във френски и български език не води до еднозначни изводи.

6 глава е посветена на пасивната диатеза, разгледана на синтактично равнище. Пак в съответствие с функционалния подход, изречението е разгледано „...като граматично явление основано на правилата на свързването, но и (...) като единица, ориентирана към комуникацията, т.е. изказ“ (стр. 164). Затова се отчита „... ролята на комуникативното намерение на говорещия за избора на пасивната конструкция“ (пак там). Дефинирано е

понятието валентност, като свойство, зависещо от броя и ролята на участниците в дадена комуникативна ситуация. Обяснени са отношенията между кратък и дълъг пасив. Обясняват се функциите на различните видове предлози, на обстоятелствата, на редуцирания пасив, на възвратния пасив и на безличните пасивни конструкции, функцията на безличната морфема „il“, тази на задпоставения аргумент. В заключение, авторката отбелязва, че „...независимо от основната разлика между двата сравнявани езика (...) рецесивният характер на пасивния залог остава в сила“ (стр. 191). Ново тълкуване на агентивността води до изводи, касаещи превода от български на френски език.

Изводите в заключителната част на труда подчертават ползата от прилагане на низходящия ред, заложен във функционалния подход, с отдаване на по-голяма тежест на прагматичното (интерперсонално) равнище, на което процесите са недостатъчно разглеждани в повечето трудове върху пасива. Формулирани са изводи относно ролята на прагматично равнище на причастните пасивни форми. Обяснени са приликите и разликите във функционирането на пасивните форми във френски и български език на прагматично и семантико-синтактично равнище. Особен интерес представлява разделът, озаглавен: „Как „говори“ авторитетът?“. Развита в тезата, че в едно демократично общество, включително при прилагане на европейското право, за предпочитане е „...да се остави да „говори“ законът вместо законодателя (...) и по този начин правилото да се наложи от само себе си, като еманация на общата воля, на Авторитета“ (стр. 203).

Трудът завършва с очертаване на перспективи, които, както отбелязва авторката „...биха могли да се превърнат в обект на последващи научни дирения“ (стр. 206). Това е особено важна характеристика на труда, защото тя определя насоките на по-нататъшната научна дейност на авторката.

Заклучение на становището:

Не съм специалист по морфосинтаксис и не си позволявам да задълбавам в подробности, нито да търся недостатъци и да давам съвети. Но като езиковед, не мога да не отбележа впечатляващата изчерпателност, задълбоченост и разностранност, с които са разгледани проблемите. Държа да подчертая пълното си съгласие с авторката, че изследването на проблема в съпоставителен план позволява да се придаде на труда особено теоретично значение, чрез изграждане на „...единна платформа за анализ на видовете пасивни конструкции и типовете пасивност в специфичен специализиран корпус от юридически текстове, носители на конкретна функционалност“ (стр. 11). Изследваният корпус е внушителен и съдържа 1500 страници текст. Вземайки предвид последния и изхождайки от опита си на преводач, използващ специализиран преводачески софтуер, считам че въз основа на този корпус, доколкото това не противоречи на авторските права, могат да бъдат разработени преводаческа памет и терминологична база данни за работа с SDL Trados studio, Wordfast, Déjà Vu или друг специализиран софтуер, без който не може да работи съвременният преводач на специализирани текстове.

Изхождайки от гореказаното, препоръчвам убедено на Маргарита Руски да се присъди научното звание „доцент“.

София, май 2016 г.

Доцент доктор Мишел Ников:

